

บทที่ 10

อุโบสถวัดกลางนางรอง

ในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีคุณค่าเป็นกระบวนการทางสังคมที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งการมีส่วนร่วมนี้ไม่อาจเกิดขึ้นได้หากชุมชนไม่ตระหนักถึงคุณค่าของสถาปัตยกรรมนั้นแล้วเกิดแรงจูงใจที่จะร่วมกันอนุรักษ์ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน และหวังผลให้เกิดสำนึกถึงความเป็นเจ้าของมรดกนั้นจากชนรุ่นหลังที่จะรับช่วงต่อในการดูแลรักษาต่อไป อุโบสถวัดกลางนางรองเป็นอีกอาคารหนึ่งที่สะท้อนถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการที่จะปกป้องและสงวนรักษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชนไว้ แม้ว่าวัดจะมีการสร้างอุโบสถหลังใหม่แล้ว และมีพิธีถอนอุโบสถหลังเดิม เนื่องจากเป็นข้อกำหนดตามพระธรรมวินัย แต่ในปัจจุบันชุมชนได้ร่วมกันบูรณะอุโบสถหลังเก่าจนแล้วเสร็จลุล่วงด้วยดีและมีการเปลี่ยนวัสดุประสงค์การใช้สอยอาคารให้เหมาะสม มีรายละเอียดของการศึกษา ดังนี้

ภาพที่ 10.1 อุโบสถวัดกลางนางรอง

ที่ตั้ง วัดกลางนางรอง เลขที่ 377 ถนนทางหลวงสายโชคชัย-เดชอุดม ตำบลนางรอง
อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

พิกัด 14 63'32.7"N, 102° 79' 45.4"E

อายุของอาคาร 86 ปี สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2474

ประวัติความเป็นมาของชุมชนและวัด

ราวพุทธศตวรรษที่ 16-18 อาณาจักรเจนละเรืองอำนาจ เมืองนางรองหรือแคว้นพนม ครอบครองดินแดนเกือบทั้งหมดของภาคอีสานเป็นเขตอิทธิพลของเขมร เห็นได้จากหลักฐานซาก เมืองโบราณ หรือจากปราสาทหินพิมาย ปราสาทเขาพนมรุ้ง และศาสนสถานขอม รวมถึงเทวรูป โบราณวัตถุที่ค้นพบจำนวนมาก เมื่อขอมเสื่อมอำนาจลงแล้ว ไทยจึงได้แผ่อำนาจเขตเข้า ครอบครองดินแดนเขตนี้ต่อไป ซึ่งการแผ่อำนาจเขตของไทยในดินแดนแถบนี้ จะเห็นได้มาจาก ทางเมืองนครราชสีมา เมื่อเหตุการณ์หลังเสียกรุงศรีอยุธยา ครั้งที่ 2 คนไทยที่มีอำนาจต่างก็ ตั้งตนเป็นก๊กเป็นเหล่าปกครองตัวเอง เช่น เจ้าเมืองนางรองได้เข้าร่วมกับก๊กหมื่นเทพพิพิธเจ้า เมืองพิมาย ต่อมาพระเจ้าตากสินได้รวบรวมกำลังทำการปราบก๊กต่าง ๆ สำเร็จและได้ยกกองทัพ มาปราบก๊กเจ้าเมืองพิมายจนได้รับชัยชนะ เจ้าเมืองนางรองเห็นว่าก๊กเจ้าเมืองพิมายพ่ายแพ้แล้ว จึงได้แยกตัวออกไปร่วมกับเจ้าเมืองจำปาศักดิ์ หลังจากพระเจ้าตากสินได้ปราบราบหัวเมืองต่าง ๆ จนราบคาบแล้วจึงปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์และตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานี ต่อมาในปี พ.ศ. 2332 เจ้าเมืองนางรองได้คบคิดกับเจ้าโอ เจ้าอิน เจ้าจำปาศักดิ์แข็งเมืองไม่ขึ้นต่อกรุงธนบุรี พระ เจ้ากรุงธนบุรีทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาจักรี (ต่อมา คือพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1) มาปราบพระยานางรองถูกเจ้าเมืองนครราชสีมาจับตัวได้ และถูกประหารชีวิตที่ต้น โปธิ์หน้าบริเวณสนามของโรงเรียนนางรอง (สังฆกฤษฎ์อนุสรณ์) ในปัจจุบัน จากนั้นเมืองนางรอง จึงได้ไปขึ้นต่อเมืองนครราชสีมา

เมื่อพระยานางรองถูกประหารชีวิตแล้ว ทางเมืองหลวงได้ตั้งนายปิ่นและนายมา บุตร พระยานางรองเป็นเจ้าเมืองนางรองปกครองต่อมา จนถึงพระยาวิเศษสงคราม (กฤษฎ์ บุญญกฤษฎ์) ลูกหลานของนายปิ่นได้เป็นเจ้าเมืองปกครอง พระยาวิเศษสงครามเมื่อสิ้นอายุแล้ว พระยานางรองภักดี (สุดใจ บุญญกฤษฎ์) ซึ่งเป็นบุตรได้เป็นเจ้าเมืองแทน ต่อมาพระยานางรอง ภักดีถูกจับในข้อหาฆ่าพ่อตา (หลวงอุดมพนาเวช ต้นตระกูลอุดมพงษ์) ทางเมืองนครราชสีมาจึง ได้แต่งตั้งหลวงยกบัตร (ต้นตระกูลสุรัสวดี) มาเป็นผู้รั้งเมืองแทน และได้สร้างที่ทำการกับที่พัก ขึ้น ณ สนามชุมพลบริเวณโรงเรียนบ้านนางรอง (ยุทธกาจราษฎร์วิทยาคาร) ในปัจจุบัน กล่าวได้ ว่าเมืองนางรองสมัยมีเจ้าเมืองปกครองได้สิ้นสุดเพียงนี้

ในปี พ.ศ. 2435 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ทรงโปรดเกล้าฯ จัดระบบปกครองใหม่เป็นกระทรวง มณฑล ได้รวมเมืองนางรอง เมืองแปะ (อำเภอเมืองบุรีรัมย์

ในปัจจุบัน) เมืองตลุง (อำเภอประโคนชัยในปัจจุบัน) เมืองรัตนบุรี เมืองพิมาย เมืองพุทไธสงเข้าเป็นเมืองเดียวกันเรียกว่า “บริเวณนางรอง” มีพระนครภักดี (ทองดี) รักษาแทนเจ้าเมืองนางรอง ต่อมาอาณาเขตของเมืองนางรองเปลี่ยนไป คือเมืองรัตนบุรีไปขึ้นกับสุรินทร์ เมืองพิมายไปขึ้นกับนครราชสีมาแล้วจึงตั้งเมืองแปะขึ้นเป็นจังหวัดเรียกว่า “จังหวัดบุรีรัมย์” ทำให้เมืองนางรองจึงเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดบุรีรัมย์ (จังหวัดบุรีรัมย์. 2559)

ประวัติความเป็นมาของอาคาร

ประวัติการสร้างอาคาร วัดกลางนางรองตั้งอยู่กลางเมืองนางรอง แต่เดิมมีอุโบสถเก่าอยู่สำหรับเป็นที่ทำสังฆกรรมของพระภิกษุสงฆ์ตามพระวินัยปลูกขึ้นเป็นโรงเรียนด้วยไม้ แต่มิได้มีการบันทึกหลักฐานใด ต่อมาพระอาจารย์ชู พรหมโต พร้อมด้วยชาวบ้านนางรองได้ทำการก่อสร้างขึ้นใหม่ในบริเวณที่ตั้งเดิม ในปี พ.ศ. 2474 (ปีมะแม) เป็นอุโบสถหลังใหญ่ถ่ายแบบจากอุโบสถศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย สร้างด้วยการก่ออิฐถือปูนทั้งเสา ผนัง ส่วนโครงหลังคาเป็นไม้เนื้อแข็งมุงกระเบื้องว่าว ดังภาพที่ 10.2 ด้านหน้าของอุโบสถเป็นคาน้ำซึ่งมีคันทินสูง มีความลึกสามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ได้ตลอดปี แต่ไม่ได้มีการบันทึกวันเดือนปีที่ทำการก่อสร้างเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ เมื่อได้สืบค้นประวัติการสร้างจากผู้อาวุโสในชุมชนที่ยังคงจดจำเรื่องราวได้ คือนางนารี กรรโณ นางเนื่อง มานีนทร และนายเชื่อม เพ็ญพงศ์ เล่าให้ฟังว่าบิดาของนางนารี กรรโณ คือนายทรัพย์ คงสุข เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่เคยเล่าว่า อุโบสถสร้างโดยการนำของหลวงปู่ชู พรหมโชโต ซึ่งเป็นผู้ออกแบบโดยประยุกต์รูปแบบของอุโบสถสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายผนวกกับแนวความคิดของหลวงปู่ โดยใช้เวลาสร้างไม่ถึง 2 ปีจึงแล้วเสร็จ ซึ่งมีนายทองดี ธีระโรจน์ เป็นช่างผู้ชำนาญการเผาอิฐและงานก่อสร้าง และนายหมื่น พุทธิรักษ์ เป็นช่างผู้ชำนาญด้านการตกแต่งปูนปั้นลวดลายที่หน้าบันของอุโบสถ (นารี กรรโณ. 2559. สัมภาษณ์) ส่วนงานที่ต้องใช้แรงงาน เช่น งานรื้อถอน งานปรับพื้นดินที่ทำการก่อสร้างอุโบสถ ก็อาศัยแรงงานจากคนในชุมชนวัดกลางนางรองที่มีจิตศรัทธาร่วมกันขุดดินวางรากฐาน ร่วมกันตัดไม้มาทำเสา ฐานราก และโครงหลังคา เมื่อได้เตรียมการพร้อมก่อสร้างแล้ว จึงได้เตรียมลงมือก่อสร้างฐานราก เพื่อวางศิลาฤกษ์เมื่อปี พ.ศ. 2474 และเมื่อได้มีการบูรณะซ่อมแซมเมื่อปี พ.ศ. 2558-2559 ช่างได้แกะเพาะปูนที่ฉาบผนังด้านในอุโบสถบริเวณด้านขวามือทางเข้า เพื่อทำการฉาบผนังใหม่ พบอิฐในผนังก้อนหนึ่งบันทึก พ.ศ. เขียนเป็นเลขไทยไว้ว่า ๒๔๗๔ ซึ่งตรงกับคำบอกเล่าของผู้อาวุโสในชุมชนซึ่งสันนิษฐานได้ว่าอุโบสถหลังเก่านี้อาจสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2474 แล้วเสร็จภายในช่วงเวลาไม่ถึง 2 ปี คือแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2475 ปีวอก ตามที่บันทึกไว้ที่หน้าบันมุขด้านทิศตะวันออก

ประวัติการซ่อมแซม/บูรณะ เมื่อปี พ.ศ. 2558 พระครูพิทักษ์ชินวงศ์ เจ้าอาวาสวัดกลางนางรอง พร้อมด้วยคณะกรรมการวัดและชุมชนมีแนวคิดในการบูรณะซ่อมแซมอาคารให้คงความมั่นคงแข็งแรง สวยงามโดยคงความแท้ไว้ของรูปทรง โครงสร้างและวัสดุไว้จึงเกิดการระดมเงินทุนบริจาค (สมคิด เอกอนันต์วงศ์. 2559. สัมภาษณ์) ในปี พ.ศ. 2559 มีการสำรวจ รั้ววัด อาคารและจัดทำแบบทางสถาปัตยกรรมโดยสาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เพื่อประกอบการจัดจ้างเหมาช่างก่อสร้าง จนการบูรณะลุล่วงในปี พ.ศ. 2560 ดังภาพที่ 10.3 ถึงภาพที่ 10.4

ภาพที่ 10.2 อุโบสถวัดกลางนางรอง ถ่ายเมื่อ 5 มกราคม พ.ศ. 2545

ภาพที่ 10.3 อุโบสถวัดกลางนางรองขณะทำการบูรณะ ถ่ายเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559

ภาพที่ 10.4 อุโบสถวัดกลางนางรอง หลังการบูรณะ ถ่ายเมื่อ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560

การใช้สอย

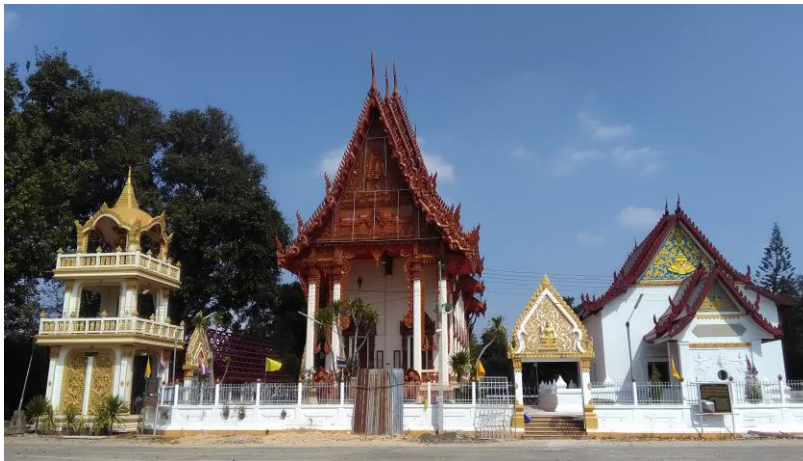
ในอดีตอุโบสถหลังนี้ใช้เป็นสถานที่ประกอบสังฆกรรมของพระภิกษุสงฆ์ เช่น การให้อุปสมบท การกรานกฐิน การปวารณา ฯลฯ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 ต่อมาเมื่อวัดได้สร้างอุโบสถหลังใหม่จึงได้มีพิธีถอนอุโบสถหลังเดิมเมื่อปี พ.ศ. 2526 และจัดงานผูกพัทธสีมาฝังลูกนิมิตอุโบสถหลังใหม่ขึ้นในวันอาทิตย์ที่ 12 ถึงเสาร์ที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2527 จึงไม่มีการใช้สอยอาคารเดิม ทำให้อาคารเสื่อมสภาพตามกาลเวลา ในปี พ.ศ. 2560 วัดได้บูรณะอุโบสถหลังเก่าแล้วเสร็จ และวางแผนการใช้สอยอาคารเป็นวิหาร หรือใช้เป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อจัดแสดงวัตถุโบราณต่อไป (พระครูพิทักษ์ชินวงศ์. 2559. สัมภาษณ์)

พื้นที่ใช้สอยภายในอาคารขนาดโดยประมาณ กว้าง 8.97 เมตร ยาว 15.40 เมตร (138.138 ตารางเมตร) พื้นที่อาสนะ ขนาด กว้างประมาณ 4.00 เมตร ยาวประมาณ 5.30 เมตร (21.20 ตารางเมตร) ยกพื้นสูง 0.10 เมตร

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

อุโบสถวัดกลางนางรองมีผังพื้นทรงโรงแบบมีเสาร่วมใน ขนาด 5 ห้อง มีมุขหน้าและมุขหลัง อาคารหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นสระน้ำ ดังภาพที่ 10.5 ผังพื้นของอุโบสถเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้างประมาณ 8.97 เมตร ยาวประมาณ 15.40 เมตร ยกสูงกว่าระดับดินทำฐานอาคาร ตัวอาคารมีโครงสร้างเสาไม้มะค่าแต่ คานไม้ ผนังก่ออิฐถือปูน ทำบัวหัวเสาแบบลวดบัว หลังคาทรงจั่ว มีลักษณะจั่วซ้อนชั้น ๆ ละ 2 ตับ ส่วนเชิงชายทำจากไม้เนื้อแข็งสภาพอาคารก่อนการบูรณะ ปรากฏรอยแตกกร้าวของปูนฉาบผนังและการหลุดตัวของโครงสร้างของอาคาร อาคารตั้งบนลานประทักษิณ มีบันไดทางขึ้นด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ 2 ชุด และบันไดทาง

ชั้นด้านทิศตะวันตก 2 ชุด แต่ละชุดมีจำนวน 3 ชั้น (ปัจจุบันดินทรายถมกลบ บริเวณอาคารทำให้ระดับพื้นรอบอาคาร สูงขึ้นจนมองเห็นบันไดเหลือเพียง 2 ชั้น) ขนาดกว้าง 1.90 เมตร มีกำแพงแก้ว สูง 1.00 เมตร และซุ้มสีมาที่มีลักษณะเป็นใบเสมาจำนวน 8 ซุ้ม

ภาพที่ 10.5 อุโบสถวัดกลางนางรองหลังเดิม ก่อนบูรณะ และอุโบสถหลังใหม่ (ภาพบน)
อุโบสถวัดกลางนางรองหลังเดิม หลังบูรณะ และอุโบสถหลังใหม่ (ภาพล่าง)

โครงสร้างและวัสดุ

เสา เสามุขด้านหน้าและเสาร่วมในเป็นเสาสี่เหลี่ยม มีฐานเสาและเสาด้านตักแต่งบัวหัวเสา ความสูง 7.44 เมตร โดยใช้อิฐดินเผาก่อประสานด้วยตังเม (เกิดจากน้ำอ้อยผสมกับดิน) เป็น

การก่อโอบเสาไม้มะค่าแต่ เสาร่วมในมีจำนวน 8 ต้น และด้านมุขหน้าและมุขหลังมีเสาด้านละ จำนวน 4 ต้น

ผนัง ผนังก่ออิฐถือปูน ผนังหนาประมาณ 0.52 เมตร ภายในฉาบปูนไม่มีการเขียนภาพ จิตรกรรมฝาผนังด้านในหรือด้านนอก มีการประดับลวดลายปูนปั้นนูนต่ำที่ผนังมุขหน้าและผนัง มุขหลัง เจาะช่องเปิดพื้นที่ช่องเปิดในผนังทิศตะวันออกหรือทิศตะวันตก 143.16 ตารางเมตร จำนวน 4 ช่อง รวม 11.70 ตารางเมตร และพื้นที่ช่องเปิดในผนังทิศเหนือหรือทิศใต้ 177.00 ตารางเมตร จำนวน 6 ช่อง รวม 6.84 ตารางเมตร

พื้น พื้นภายในอาคารเป็นพื้นซีเมนต์ เมื่อมีการบูรณะใหม่ทำเป็นพื้นหินขัดกับที่

ฝ้าเพดาน ไม่มีฝ้าเพดาน ดังภาพที่ 10.6

หลังคา เป็นหลังคาแบบทรงไทยอยุธยาทรงจั่วซ้อน 2 ชั้น ๆ ละ 2 ตับ มีมุขหน้าและ มุขหลัง โครงสร้างหลังคาใช้ไม้เนื้อแข็ง มุงด้วยกระเบื้องว่าว สันหลังคาประดับช่อฟ้า เชียงชาย ประดับแผ่นไม้ฉลุลายอย่างสวยงาม ในการบูรณะในปี พ.ศ. 2558-2559 ได้เปลี่ยนโครงหลังคา ทั้งหมดจากไม้เนื้อแข็งเป็นโครงหลังคาเหล็กรูปพรรณ

ภาพที่ 10.6 ภายในอุโบสถวัดกลางนางรอง

ประตู ประตูไม้บานเปิดคู่ (เปิดเข้าภายในอาคาร) ใช้ไม้ทั้งแผ่นไม่มีการต่ออยู่ด้านหน้า อุโบสถ จำนวน 2 ชุด อยู่ด้านหลังอุโบสถจำนวน 2 ชุด ขนาดบานกว้าง 0.56 เมตร สูง 2.15 เมตร โดยมีกรอบเซ็ดหน้าทำหน้าที่กรอบบานหน้าต่างที่อยู่ด้านในไม่ให้เกิดออกเข้ามา 45 องศา ขนาดหน้าต่างตัด 0.08×0.13 เมตร มีบัวตกแต่ง ชุ้มประตูจะมีไม้สี่เหลี่ยมต่อกยึดอยู่กับบานประตู บานซ้ายจากด้านใน โดยยึดเลยบานออกมาครึ่งหนึ่งของความกว้างไม้ ทำหน้าที่เป็นบังใบ เพื่อบัง ส่วนที่เป็นบานประตูมาประกบกัน เรียกว่า “อกเลา” ดังภาพที่ 10.7

หน้าต่าง เป็นหน้าต่างไม้บานเปิดคู่ ใช้ไม้ทั้งแผ่นไม่มีการต่อ จำนวน 6 ชุด ขนาดบาน กว้าง 0.375 เมตร สูง 1.25 เมตร โดยมีกรอบเซ็ดหน้าทำหน้าที่กรอบบานหน้าต่างที่อยู่ด้านใน ไม่ให้เกิดออก ขนาดหน้าต่างตัด 0.07×0.13 เมตร ลักษณะเป็นกรอบสี่เหลี่ยมไม่สอดเข้า การเปิด ปิดจะทำจากภายในบานหน้าต่าง จะมีไม้สี่เหลี่ยมต่อกยึดอยู่กับบานหน้าต่าง บานซ้ายจากด้านใน โดยยึดเลยบานออกมาครึ่งหนึ่งของความกว้างไม้ ทำหน้าที่เป็นบังใบ เพื่อบังส่วนที่เป็นบาน หน้าต่างมาประกบกัน เรียกว่า “อกเลา”

บันได บันไดทางขึ้นด้านทิศตะวันออกอุโบสถ 2 ชุดและด้านทิศตะวันตกอุโบสถ จำนวน 2 ชุด แต่ละชุดมีจำนวน 2 ชั้น มีราวบันไดปูน ขนาดกว้าง 1.90 เมตร ดังภาพที่ 10.8 มี กำแพงแก้ว สูง 1.00 เมตร และชุ้มสีมาที่มีลักษณะเป็นใบสีมาจำนวน 8 ชุ้ม ดังภาพที่ 10.9

ภาพที่ 10.7 ชุ้มประตูก่อนบูรณะ และหลังบูรณะ

ภาพที่ 10.8 บันไดของอุโบสถวัดกลางนางรอง

ภาพที่ 10.9 ซุ้มสีมาของอุโบสถวัดกลางนางรอง

ส่วนประดับทางสถาปัตยกรรม

ศิลปะปูนปั้น ปรากฏงานศิลปะปูนปั้นประติมากรรมนูนต่ำด้วยฝีมือช่างพื้นบ้านใน 5 พื้นที่ ได้แก่ หน้าบันทิศตะวันออก หน้าบันมุขหน้า ผนังมุขหน้า หน้าบันมุขหลัง และผนังมุขหลัง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ศิลปะปูนปั้นหน้าบันทิศตะวันออก ปรากฏภาพประติมากรรมนูนต่ำรูปพระราหูเป็นแกนหลักอยู่ตอนบนของหน้าบัน ออกลายก้านขดพันธุ์พฤษาล้อมเทวดาสองตนที่เบื้องล่างของพระราหู ดังภาพที่ 10.10

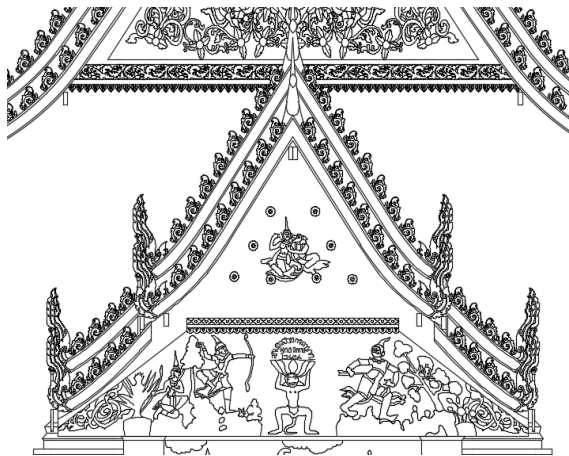
ภาพที่ 10.10 ลวดลายหน้าบ้านด้านทิศตะวันออกของอุโบสถวัดกลางนางรอง

2. ศิลปะปูนปั้นหน้าบ้านมุขหน้า ปรากฏภาพประติมากรรมนูนต่ำรูปนางสุวรรณมัจฉา และหนุมานที่ตอนบน ที่ตอนล่างปรากฏภาพพระราม พระลักษมณ์ และทศกัณฐ์ ตอนกลางมี วานรชูปาน มีอักษรประดิษฐ์เขียนว่า “สร้างเมื่อปีวอกจัตวาศก พุทธศักราช ๒๔๗๔” ดังภาพที่ 10.11

3. ศิลปะปูนปั้นผนังมุขหน้า เป็นประติมากรรมนูนต่ำเป็นบุคคลวรรณคดีไทย เช่น เมฆขลา รามสูร กิณรี กิณร ในป่าหิมพานต์ที่มีมัจฉา และครุฑทำท่ากางมือรับช่องเปิดรูปวงรี ตรงกลาง ดังภาพที่ 10.12

4. ศิลปะปูนปั้นหน้าบ้านทิศตะวันตก แต่เดิมหน้าบ้านด้านทิศตะวันตกเป็นผนังเรียบ ๆ มิได้มีการประดับศิลปะปูนปั้น เมื่อชุมชนมีแนวคิดในบูรณะอาคารในปี พ.ศ. 2558-2559 จึงมีมติให้มีการประดับตกแต่งออกแบบใหม่โดยนายสุรินทร์ ศรีแสงงาม อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะไทย ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ให้มีความสอดคล้องกลมกลืนกับหน้าบ้านด้านทิศตะวันออก ใช้รูปแบบพระราหูเป็นแกนหลักอยู่ตอนล่างของหน้าบ้าน ออกลายก้านขดพันธุ์

พุกษา แตกยอดกลายเป็นหัวนาค ส่วนบนของหน้าบ้านเป็นลายเทพนม ในเชิงสัญลักษณ์หน้าบ้านด้านทิศตะวันออก พระราหูอยู่ตอนบนหมายถึงพระอาทิตย์และรุ่งอรุณ หน้าบ้านด้านทิศตะวันตก จึงออกแบบพระราหูอยู่ส่วนล่างให้หมายถึงพระจันทร์และอัสดง โดยยึดรายละเอียดของกระบวนลายให้มีความกลมกลืนกับหน้าบ้านด้านทิศตะวันออกและศิลปกรรมร่วมสมัยในท้องถิ่น ดังภาพที่ 10.13

ภาพที่ 10.11 หน้าบ้านมุขหน้าด้านทิศตะวันออกของอุโบสถวัดกลางนางรอง

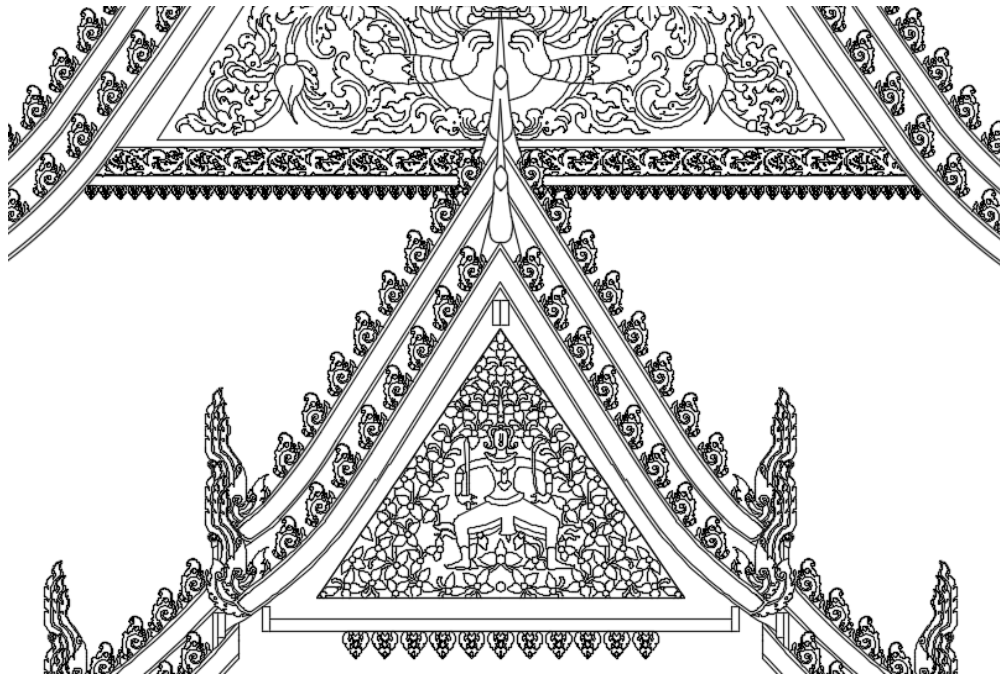

ภาพที่ 10.12 ผนังมุขหน้าด้านทิศตะวันออกของอุโบสถวัดกลางนางรอง

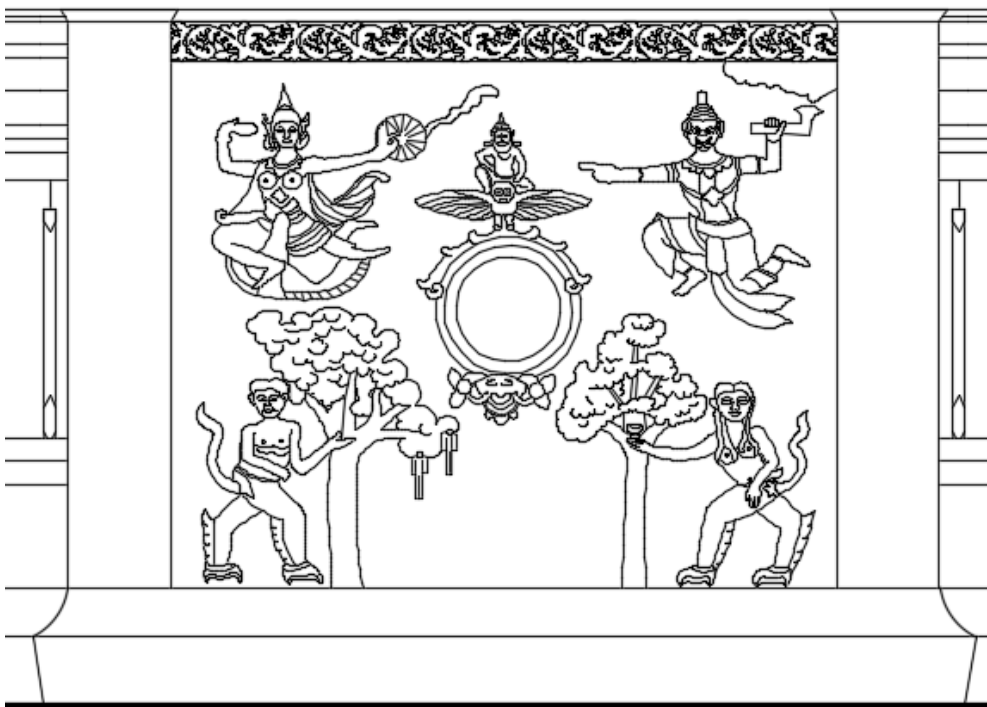
ภาพที่ 10.13 หน้าบันด้านทิศตะวันตกของอุโบสถวัดกลางนางรอง

5. ศิลปะปูนปั้นหน้าบันมุขหลัง เป็นประติมากรรมนูนต่ำเป็นเทวดาถือพระขรรค์ รายล้อมด้วยลายก้านขดพันธุ์พฤกษา ดังภาพที่ 10.14

ภาพที่ 10.14 หน้าบันมุขหน้าด้านทิศตะวันตก

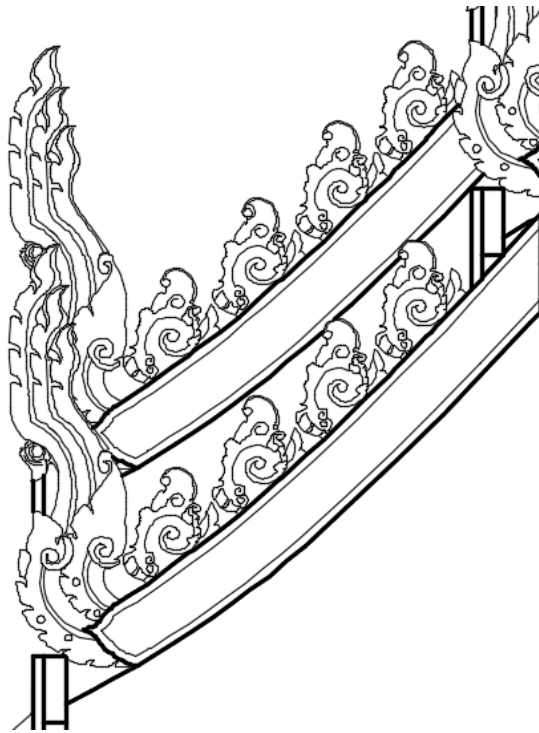
6. ศิลปะปูนปั้นผนังมุขหลัง เป็นประติมากรรมปูนดำเป็นรูปบุคคลนั่งบนนกชุกกางปีก อยู่เหนือช่องเปิดรูปวงกลม ด้านข้างเป็นนางเมฆขลา และรามสูร ตอนล่างเป็นกินรี กินนร ในป่า หิมพานต์ที่มีมกริผล คล้ายกับผนังมุขหน้า แต่ ดังภาพที่ 10.15

ภาพที่ 10.15 ผนังมุขหน้าด้านทิศตะวันตก

ลวดลายแกะสลัก แต่เดิมเครื่องบนของหลังคาอุโบสถไม่ปรากฏหลักฐานให้เห็นชิ้นส่วน โครงสร้างให้เห็น ในการบูรณะในปี พ.ศ. 2558-2559 โดยชุมชนจึงมีแนวคิดประดับตกแต่ง

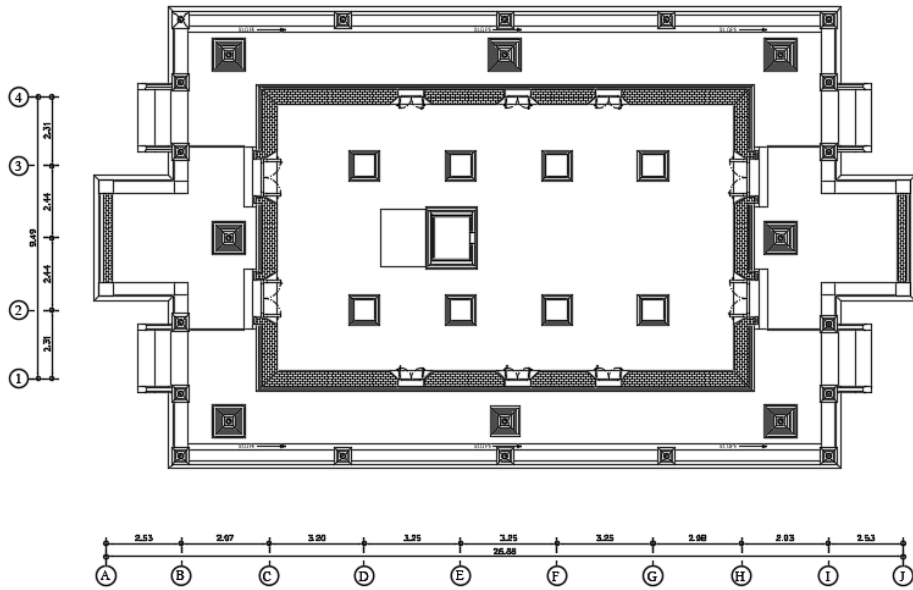
เครื่องบนของหลังคาด้วยซ้อฟ้า ไบระกา ทางหงส์ โดยให้ช่างไม้ที่ชำนาญในจังหวัด
พระนครศรีอยุธยาเป็นผู้ออกแบบลวดลายและแกะสลัก ดังภาพที่ 10.16

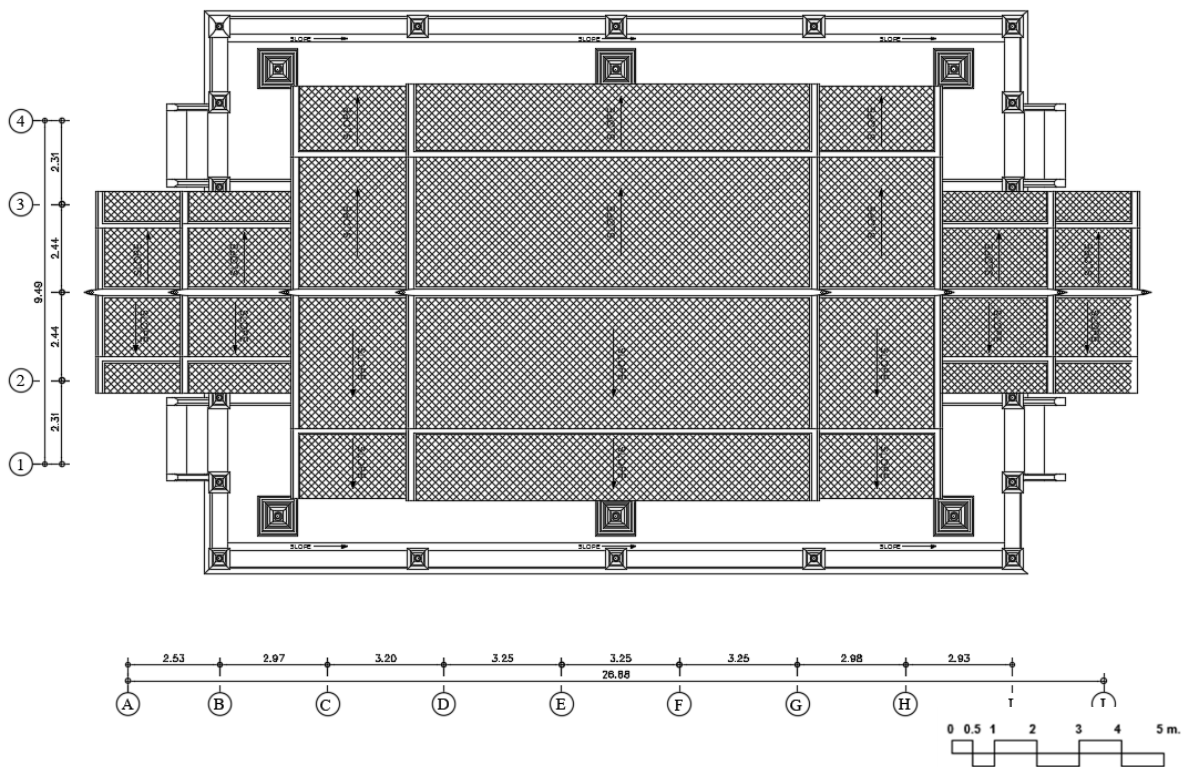
ภาพที่ 10.16 เครื่องบนของอุโบสถวัดกลางนางรอง

แบบแสดงทางสถาปัตยกรรม

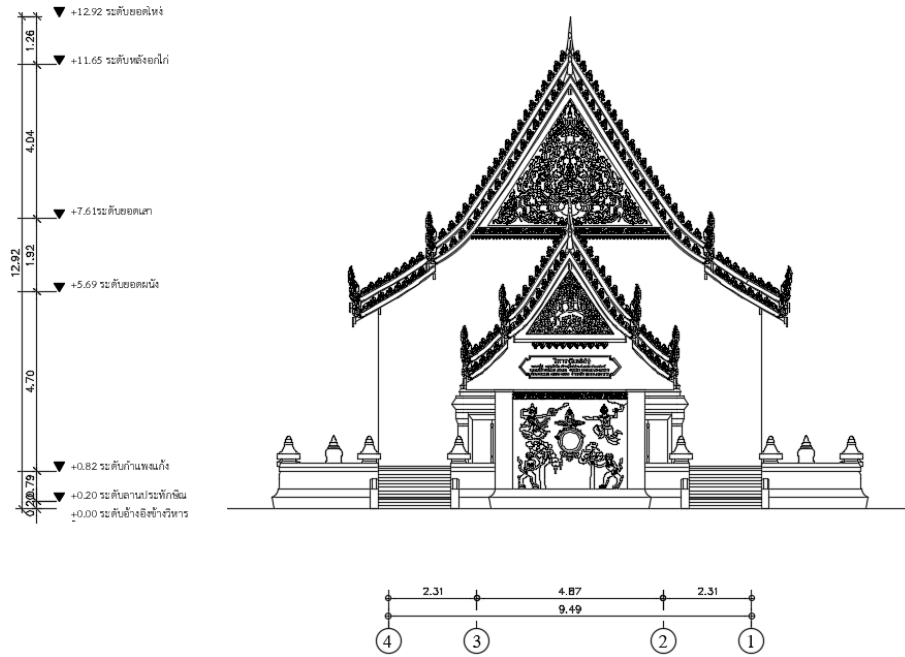
แบบแสดงทางสถาปัตยกรรมของอุโบสถวัดกลางนางรอง ประกอบด้วย ผนัง ฝ้าหลังคา
รูปด้าน รูปตัด ทิศนียภาพและหุ่นจำลอง ดังภาพที่ 10.17 ถึงภาพที่ 10.26 ดังนี้

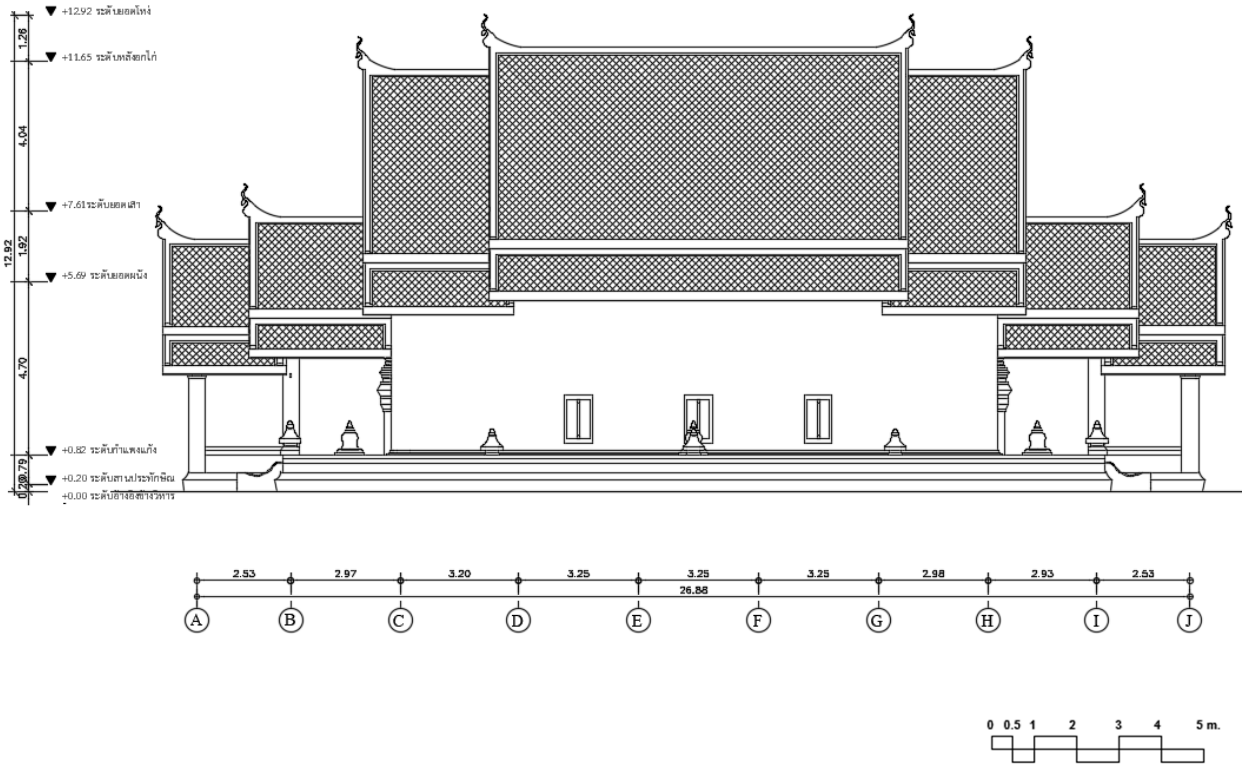
ภาพที่ 10.17 ผนังของอุโบสถวัดกลางนางรอง

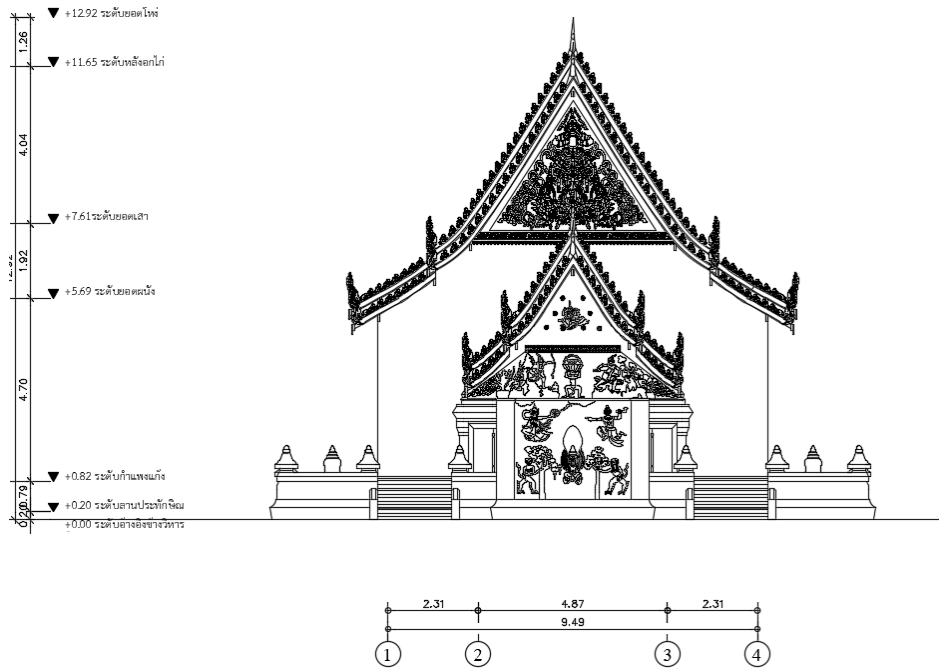
ภาพที่ 10.18 ผนังหลังคาของอุโบสถวัดกลางนางรอง

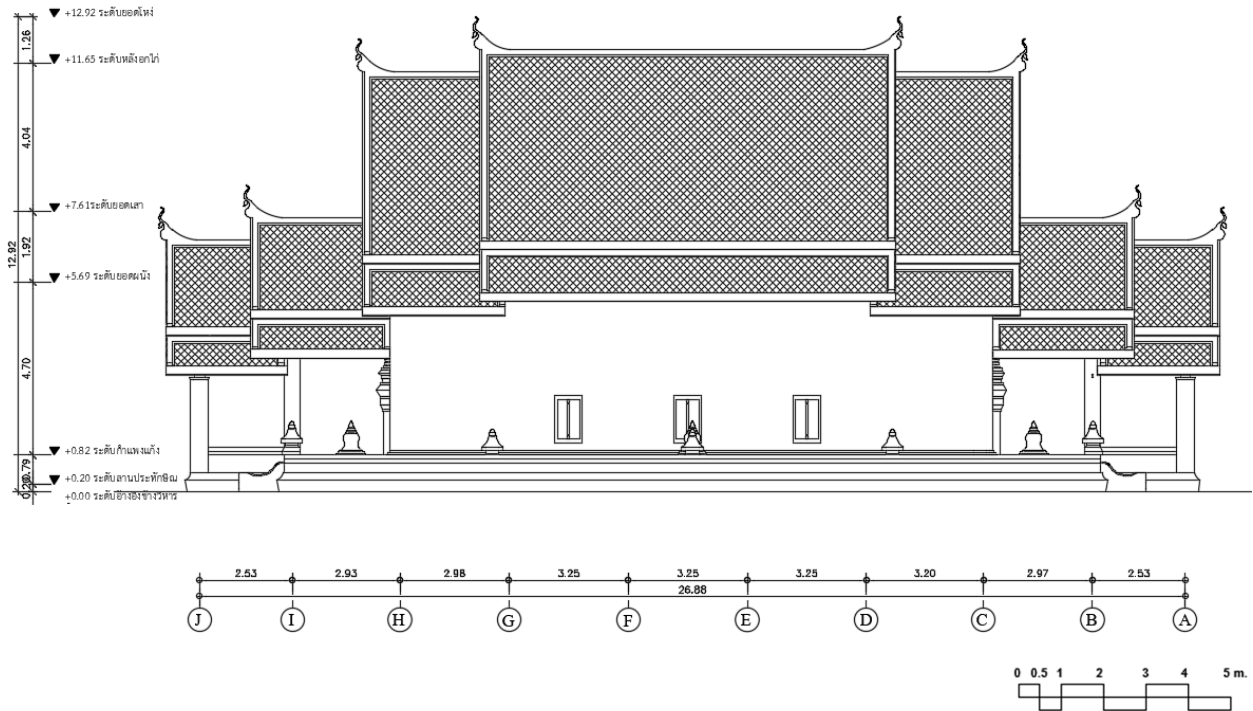
ภาพที่ 10.19 รูปด้านทางทิศตะวันออกของอุโบสถวัดกลางนางรอง

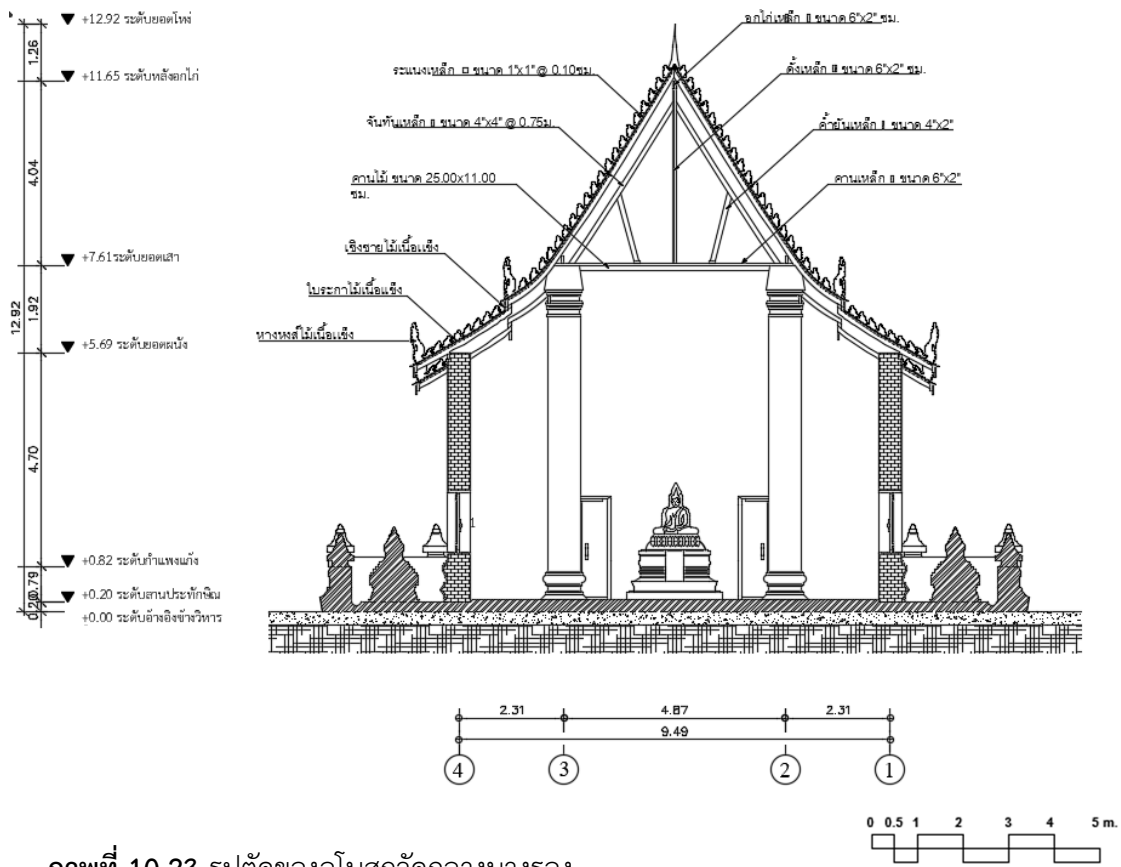
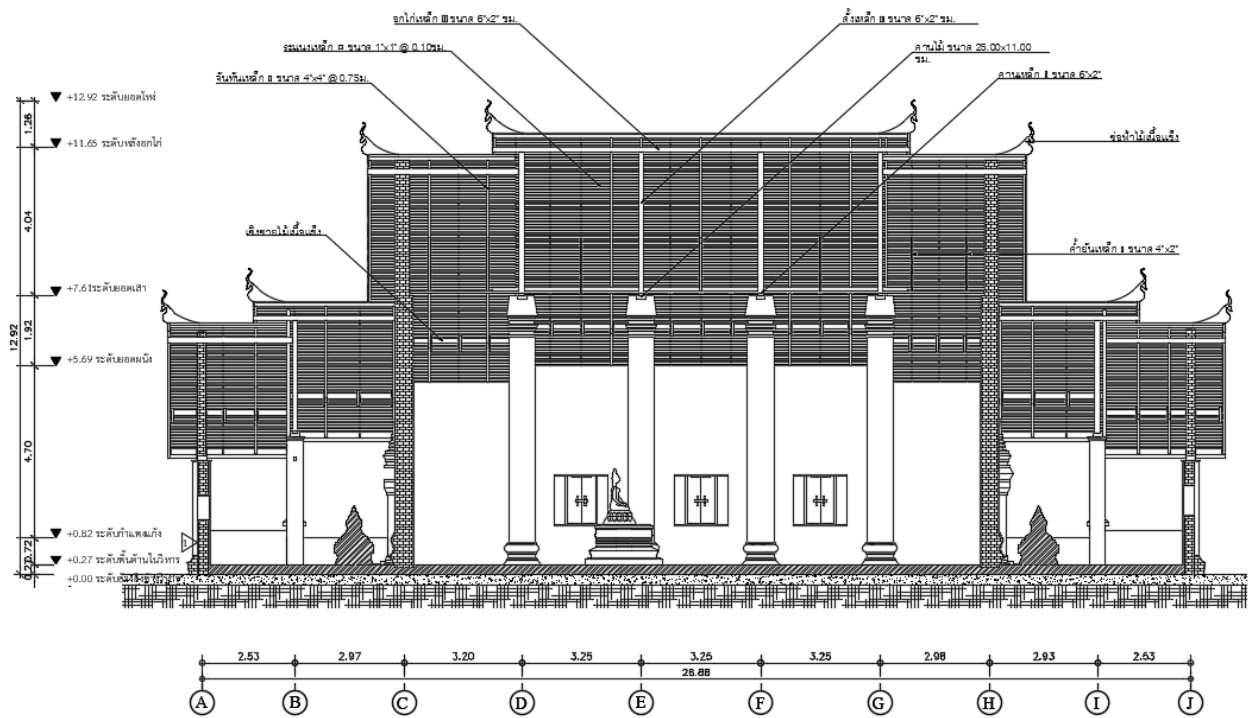
ภาพที่ 10.20 รูปด้านทางทิศใต้ของอุโบสถวัดกลางนางรอง

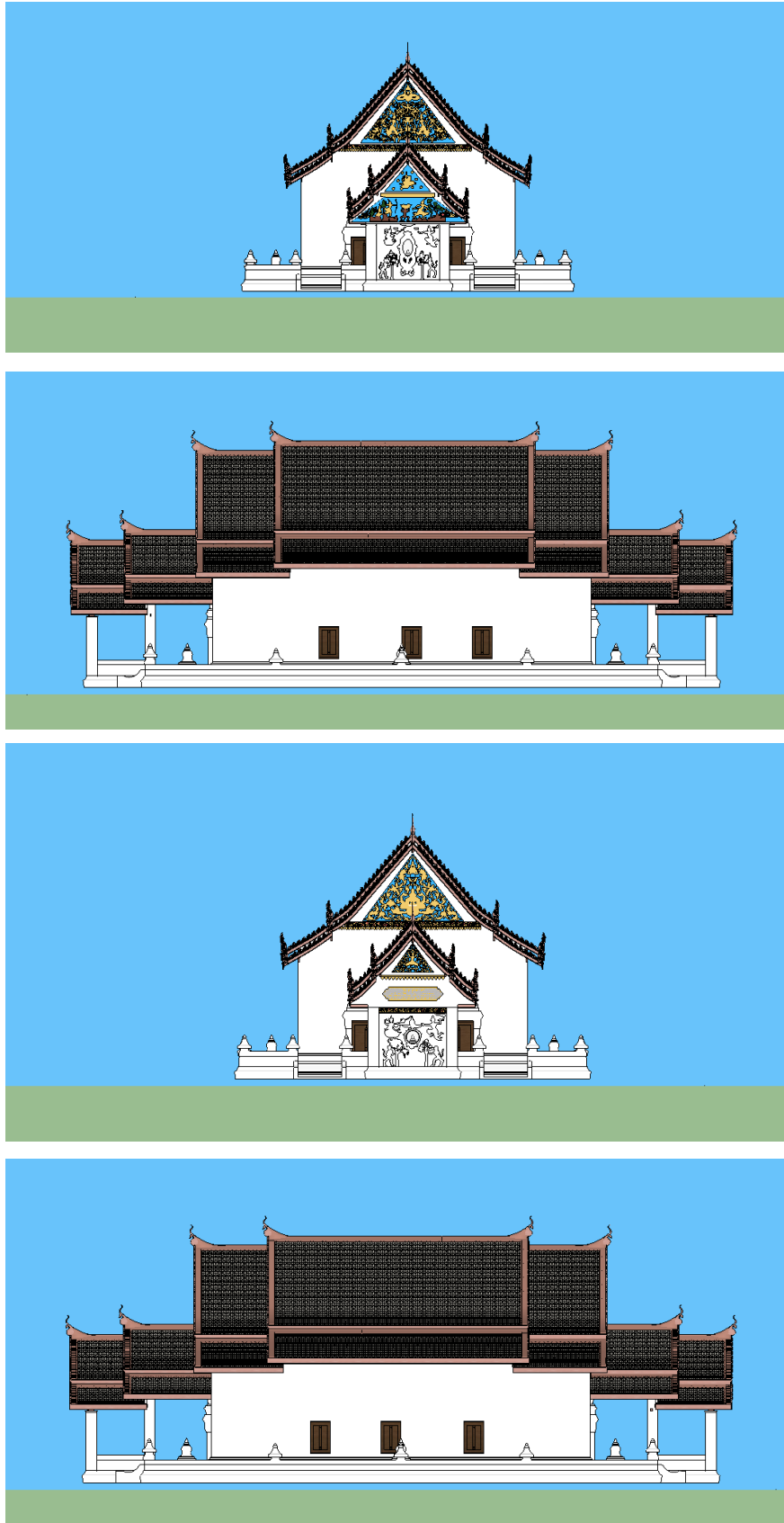
ภาพที่ 10.21 รูปด้านทางทิศตะวันตกของอุโบสถวัดกลางนางรอง

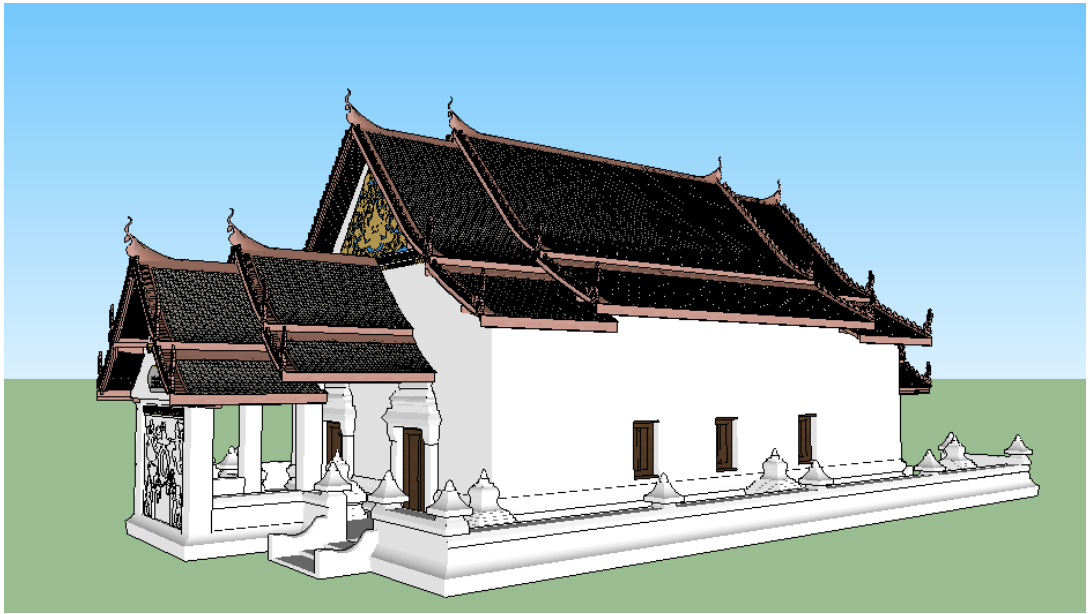
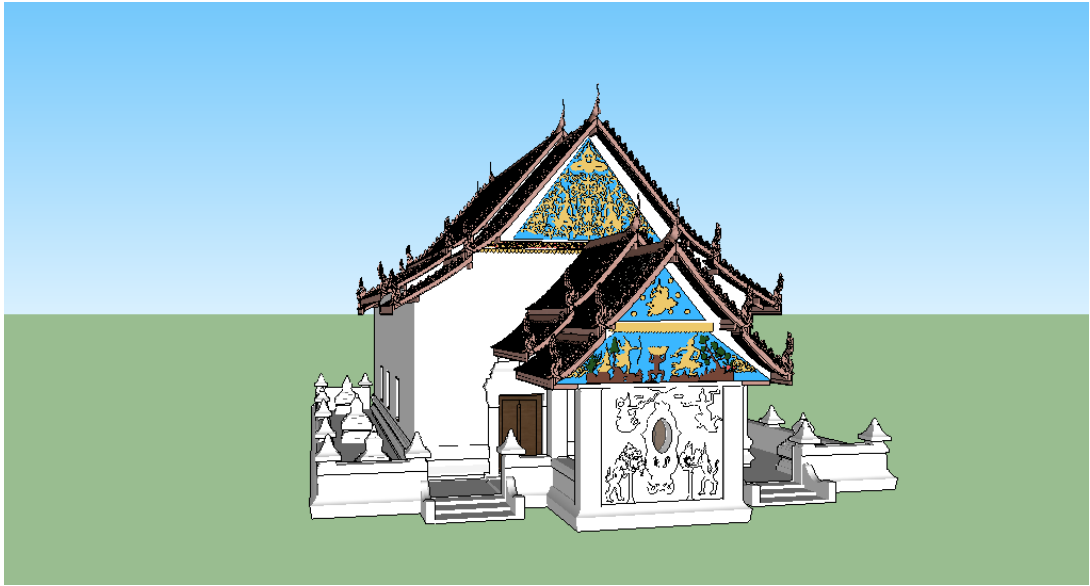
ภาพที่ 10.22 รูปด้านทางทิศเหนือของอุโบสถวัดกลางนางรอง

ภาพที่ 10.23 รูปตัดของอุโบสถวัดกลางนางรอง

ภาพที่ 10.24 รูปด้านของอุโบสถวัดกลางนางรอง

ภาพที่ 10.25 ทรรศนียภาพของอุโบสถวัดกลางนางรอง

ภาพที่ 10.26 หุ่นจำลองของอุโบสถวัดกลางนางรอง

คุณค่าของสถาปัตยกรรม

ด้วยศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาและอดีตเจ้าอาวาสผู้นำการสร้างอุโบสถหลังนี้ ชุมชนจึงพร้อมใจกันร่วมกันสร้างอุโบสถหลังนี้ขึ้น โดยใช้เวลาในการสร้างไม่เกิน 2 ปีจึงแล้วเสร็จ โดยบรรพบุรุษ ผู้อาวุโสในหมู่บ้านที่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน หลายคนเคยมีส่วนร่วมในการก่อสร้างอุโบสถหลังนี้ จึงมีความผูกพัน ภาคภูมิใจในความสำคัญของอาคาร และถือว่าอาคารเป็นสัญลักษณ์แห่งความสามัคคีของชุมชนที่ต้องการให้คนนางรองรุ่นหลังได้เห็นเป็นแบบอย่าง ประกอบกับชนรุ่นหลังก็ยังคงได้มีโอกาสใช้สอยอุโบสถในพิธีการให้อุปสมบท หรือพิธีกรรมอื่นในวัยเด็ก ทำให้เกิดความผูกพันต่ออาคารสถานที่ จึงกล่าวได้ว่าอุโบสถหลังนี้มีคุณค่าทางด้านสังคม คุณค่าทางศิลปะสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงภูมิปัญญาการก่อสร้างอาคารของช่างอีสานที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะอยุธยา อีกทั้งลวดลายปูนปั้นที่หน้าบัน หรือผนังมุขหน้าและมุขหลังของอุโบสถยังสะท้อนคุณค่าทางสุนทรียภาพศิลปะแบบชาวบ้านที่ควรค่าแก่การเป็นแบบในการศึกษาด้านสถาปัตยกรรม แม้ว่าในปัจจุบันมีการทำพิธีถอนอุโบสถหลังนี้แล้ว ชุมชนยังไม่คิดรื้อถอนอาคาร แต่ได้ร่วมกันบูรณะให้คงเค้าลักษณะเดิม และเพิ่มการประดับตกแต่งเครื่องบนหลังคาให้มีความงาม รวมถึงมีการวางแผนปรับเปลี่ยนการใช้สอยเป็นวิหาร เพื่อให้ผู้มีจิตศรัทธาต่อพระพุทธรูปประธานในอาคารยังคงเข้ามาสักการะ ปฏิบัติธรรมได้ หรือการใช้เป็นพิพิธภัณฑ์ในช่วงเวลาที่ย่อมแสดงถึงการตระหนักถึงคุณค่าของสถาปัตยกรรมที่ชุมชนมีต่ออาคารหลังนี้ได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ จากการทำงานโครงการบูรณาการการเรียนการสอน การวิจัย บริการวิชาการสู่ชุมชนและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของสาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ในปีการศึกษา 2558-2559 และการศึกษาภูมิปัญญาการกำหนดพื้นที่ภายในอุโบสถพื้นถิ่นซึ่งเป็นงานวิจัยของสมบัติประจัญสานต์ และคณะ (2559) ทำให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของอาคารเพิ่มมากยิ่งขึ้น

สรุป

อุโบสถวัดกลาง (หลังเดิม) ตั้งอยู่ที่อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ อาคารมีอายุ 86 ปี สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2474 โดยการนำของพระอาจารย์ชู พรหมโต เป็นผู้นำชาวบ้านในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงที่มีจิตศรัทธาร่วมกันก่อสร้าง อาคารเป็นอุโบสถทรงโรงแบบมีเสาร่วมใน ขนาด 5 ห้อง ตั้งบนลานประทักษิณ ตัวอาคารมีโครงสร้างเสาคานไม้ ผนังก่ออิฐถือปูน หลังคาทรงจั่ว 2 ชั้น ๒ ชั้น ๒ ชั้น ๒ ชั้น มีมุขหน้าและมุขหลัง ในอดีตตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 อุโบสถหลังนี้ใช้เป็นสถานที่ประกอบสังฆกรรมของพระภิกษุสงฆ์ เมื่อวัดได้สร้างอุโบสถหลังใหม่จึงได้มีพิธีถอนอุโบสถหลังเก่าเมื่อปี พ.ศ. 2526 จนในปี พ.ศ. 2560 วัดได้บูรณะอุโบสถหลังเดิมแล้วเสร็จ และวางแผนการใช้สอยอาคารเป็นวิหาร หรือใช้เป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อจัดแสดงวัตถุโบราณต่อไป ซึ่งสะท้อนถึงความผูกพันและห่วงแหนของชุมชนที่มีต่อคุณค่าของสถาปัตยกรรม

คำถามท้ายบท

1. จากประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน วัดและอุโบสถวัดกลางนางรอง ส่งผลต่อลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารอย่างไร
2. ส่วนใดของอาคารที่สะท้อนถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยา
3. เหตุใดภายในวัดหนึ่ง จำเป็นต้องมีเพียงอุโบสถเพียงหลังเดียว
4. ศิลปะปูนปั้นภาพพานรัฐธรรมนูญ สะท้อนเหตุการณ์ที่เชื่อมโยงกับอาคารอย่างไร
5. เครื่องบนหลังคาของอุโบสถวัดกลางนางรอง ประกอบด้วยอะไรบ้าง
6. ผนังก่ออิฐถือปูนของอาคารที่มีความหนา ส่งผลต่ออาคารเช่นไร
7. กระบวนการอนุรักษ์อุโบสถวัดกลางนางรองของชุมชนมีหลักสำคัญอย่างไร
8. การปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยอุโบสถวัดกลางนางรองหลังเดิมส่งผลคืออย่างไร